

Muzeum poznaňského povstání

Vydáme-li se v polské Poznani po ulici Svatého Martina k místní univerzitě, jistě neuniknou naší pozornosti čtyři velké černé číslice tvořící letopočet 1956. Uvedené datum není náhodné, jedná se totiž o rok, kdy v Poznani vypuklo známé povstání. Za číslicemi se otevírá vchod do muzea, které je této události přímo zasvěceno. Před bývalým císařským zámekem, tehdejším sídlem městského národního výboru, demonstrace dělníků 28. června 1956 začala. Muzeum poznaňského povstání - Červen 1956 (Muzeum Powstania Poznańskiego - Czerwiec 1956) vzniklo už v roce 2002, pro veřejnost však bylo otevřeno až o pět let později. Hlavním cílem instituce je nejen prezentace přelomových událostí, ale též shromažďování a uchovávání materiálů, které souvisejí s poválečným vývojem Poznaň a celého vojvodství. V jejich sbírkách se nachází množství dobových fotografií z poznaňského povstání, ale i z let bezprostředně poválečných. Značnou část tvoří také tištěné materiály, ať už oficiální dobový tisk či samizdatové tiskoviny. Početné jsou i záznamy zvukové, které celé expozici velkou měrou dodávají na autenticitě.

Expozice není věnována pouze samotnému vývoji povstání, ale připomíná též sociální stránku událostí. Na začátku prohlídky se totiž návštěvník seznámí s podobou poznaňského bytu na přelomu čtyřicátých a padesátých

let. Tato její část má hlubší význam, neboť odkazuje na vyšší životní úroveň obyvatel Poznaň, jež výrazně utrpěla zavedením komunistické politiky. Z bytu vede cesta do řečnického sálu Polské sjednocené dělnické strany, kde nás přivítá množství agitačních plakátů symbolizujících stalinizaci státu po druhé světové válce. Právě zde jsou kořeny vystoupení proti režimu. Velkopolské vojvodství s hlavním městem Poznaň se již od 19. století vyznačovalo silným národovectvím propojeným s tradičním polským katolicismem. Tuto skutečnost dokládají i tři velkopolská povstání (1846, 1848 a 1918–1919). Není tedy překvapující, že zde komunisté jen těžko získávali podporu. K tradičnímu národnímu postoji a konzervatismu se navíc přidaly i zmiňované motivy sociální. Dělníci těžce snášeli snižování mezd a celkově tíživou životní situaci, proto vyšli hájit svá práva do ulic. Stávka přerostla v otevřené vystoupení obyvatel města proti komunistickému režimu. Tuto epizodu, kdy se město stalo na krátký čas městem svobodným, zachycuje rozsáhlá sbírka černobílých fotografií a koláží. Zajímavě řešená jsou sluchátka s dobovými i pozdějšími výpověďmi účastníků, symbolicky ztvárněná jako dlažební kostky. Skutečně zpracovaně působí rekonstrukce dílny strojírenských závodů J. V. Stalina, kde pracovali protestující dělníci - hlavní iniciátoři vystoupení.

Vchod do Muzea poznaňského povstání a portréty Romana Strzałkowského a Petéra Mansfelda odkazující na události, ke kterým došlo v roce 1956 v Polsku a Maďarsku

Foto: archiv autora

Poznaňské povstání bylo tvrdě potlačeno. Vládnoucí elita se rozhodla proti demonstrantům použít i těžkou vojenskou techniku a vyslala do ulic tanky. Částečná maketa jednoho ze strojů (T-34) prezentuje tuto etapu povstání. O tragičnosti střetu svědčí 57 mrtvých (někdy se uvádí i vyšší počet); jména obětí jsou vypsána na skleněných tabulích. K obzvláště tragickým patří osud Romana Strzałkowského, tehdy třináctiletého chlapce zastřeleného příslušníky bezpečnostních sil. Jeho rozstřílená košile je bezesporu nejsmutnějším exponátem muzea. Na podobnost poznaňských událostí a největšího vystoupení proti komunistické vládě, které se odehrálo ve stejném roce v Maďarsku, odkazují portréty Romana Strzałkowského a Petéra Mansfelda - maďarského chlapce, jenž byl za účast v maďarském povstání a následné organizování další protikomunistické činnosti odsouzen k trestu smrti. Z ulic se dostáváme - stejně jako účastníci povstání - do vyšetřovny Úřadu bezpečnosti (Urząd Bezpieczeństwa, polská komunistická státní bezpečnost), odkud vede cesta přímo do soudní síně, kde byli povstalci v několika procesech sou-

zeni a odsouzení. Zde si může návštěvník mimo jiné poslechnout originální záznamy z tehdejších jednání.

Muzeum poznaňského povstání potvrzuje vysokou úroveň polského muzejnictví – podobně jako v Muzeu Varšavského povstání či v Historickém muzeu města Krakova je jeho expozice interaktivní, takže se návštěvník ocitá jakoby uvnitř děje. Významná je i badatelská činnost muzea, která zahrnuje sběr materiálů vztahujících se k povstání. Dokumentace této historické události byla v době komunismu nemožná, existovala pouze ústní svědectví či samizdatové záznamy, o přístupu k archívním materiálům nemluvě. O tom, že výzkum poznaňských událostí je stále aktuální, svědčí i činnost Ústavu národní paměti (Instytut Pamięci Narodowej), který se nadále zabývá vyšetřováním některých incidentů, k nimž tehdy v Poznani došlo, například smrti zmiňovaného Romana Strzałkowského.

Po likvidaci povstání byla pravda zamlčována a celá událost zkruslována komunistickou propagandou. První veřejné projevy upomínající na zápas poznaňských dělníků o jejich práva tak bylo možné zaznamenat až v sedmdesátých letech v souvislosti s dalším vystoupením pracujících proti komunistickému režimu. Poznaňské události byly po celou dobu existence komunistického režimu vzorem boje. Nejinak tomu bylo během vzniku Solidarity v roce 1980. Jedním z prvních kroků poznaňských nezávislých odborů tak bylo vybudování pomníku

sto tisíc demonstrantů se v ranních hodinách 28. června 1956 shromáždilo před budovou městského národního výboru (dnes právě v ní sídlí muzeum), aby se domáhali svých nároků na změnu pracovní politiky, snížení cen a zvýšení mezd. Vše probíhalo v poklidu, dokud se neroznesla zpráva o uvěznění členů zmiňované delegace. Část demonstrujících poté vtrhla do místního vězení s cílem je osvobodit. Ukázalo se, že informace byla mylná, byli však osvobozeni jiní vězni. V budově vězení se demonstrující dostaly do rukou zbraně. Část dělníků se snažila dostat do budovy Wojvodského úřadu bezpečnosti (Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego), rozpoutala se však střelba mezi povstálci a příslušníky Úřadu bezpečnosti. Podle rozkazu ministra obrany Konstantina Konstantinoviče Rokossovského zaútočily na město jednotky armády čítající téměř deset tisíc vojáků s třemi sty tanky a další technikou. Strhly se pouliční boje, které trvaly až do 30. června. Následovaly soudní procesy, během nichž byli účastníci prezentováni jako výtržníci a pravý důvod povstání byl pochopitelně zamlčován. Poznaňské povstání mělo zásadní vliv na přijetí reformem a změnu dosavadní politiky komunistické strany, do jejíhož čela se dostal Władysław Gomułka.

Poznaňské kříže z roku 1981, pomník obětem tehdejšího a dalších vystoupení proti komunistickému režimu. Foto: archiv autora

připomínajícího červen 1956. Stojí v těsném sousedství muzea.

Poznaňský červen (v roce 2006 byl 28. červen uznán polským státním svátkem) je řazen k nejdůležitějším událostem novodobé polské historie. Společně s politickými změnami, které nastaly po smrti J. V. Stalina, bylo

POZNAŇSKÉ POVSTÁNÍ

Poznaňské povstání bylo v jistém ohledu odrazem politických změn, k nimž došlo v první polovině padesátých let. Jednu z nich přineslo úmrtí J. V. Stalina a nová politika jeho nástupce S. N. Chruščova. V souvislosti s tím nastoupila v Polsku určitá liberalizace, kdy se veřejně poukazovalo na chyby a nedostatky stávajícího systému (bředy i vybaceni, česky chyby a oduštění). Polské hospodářství navíc nedosahovalo slibovaných úspěchů, které měl přinést šestiletý plán hospodářského rozvoje. Životní úroveň dělníků se nezlepšovala, spíše naopak. Tříživá zásobovací situace, snižování mezd a špatné fungování odborů, to vše vedlo ke stále narůstající nespokojenosti pracujících. Poté, co ani dělnická delegace vyslaná do Varšavy nedosáhla splnění předkládaných požadavků, vyšli dělníci do ulic. Okolo

poznaňské vystoupení jedním z hlavních impulsů tzv. polského října, což označuje jistou liberalizaci systému po roce 1956. Úctu k účastníkům povstání dokládá množství pamětních desek a pomníků, které jsou po městě rozestety.

Adam Zítek

Evropské centrum Solidarity v Gdaňsku

Ve dnech 30.–31. srpna 2014 byla v polském Gdaňsku za účasti Lecha Wałęsy slavnostně otevřena hlavní budova Evropského centra Solidarity. Naplňuje se tak ambiciózní projekt moderní instituce, jejímž hlavním cílem je „zkoumat minulost a rozhodovat o budoucnosti“. Nejde tedy o pouhé muzeum odborového hnutí Solidarita a polského

protitotalitního hnutí. Nové centrum má ambici být místem dialogu o dění v současném světě. Iničiátoři projektu hodlají vytvořit středoevropské fórum, aby posílili odpovědnost za rozvoj demokracie v Evropě a podporovali myšlenky svobody a solidarity. O plánech centra se lze více dozvědět na webových stránkách www.ecs.gda.pl.

Evropské centrum Solidarity bylo založeno již roku 2007 a od té doby vyvíjí bohatou činnost. Kromě jiného vydává společně s vysokou školou Jana Nowaka-Jezioranského ve Wrocławu čtvrtletník *New Eastern Europe*, organizuje konference, debaty, divadelní a filmová představení i krátkodobé výstavy. Slouží také jako studijní cent-